

INLEIDING

Bij het zoeken naar een onderwerp voor mijn doctoraalscriptie ben ik uitgegaan van het thema "Engelse verzamelaars van Hollandse schilderijen in de 17e eeuw". Na mij enigszins in figuren als Charles I, George Villiers (Hertog van Buckingham) en Thomas Howard (Graaf van Arundel) verdiept te hebben, bleek dat de bestaande literatuur over deze verzamelaars geen aanleiding meer gaf de Hollandse schilderijen in hun collecties (nog eens) aan een onderzoek te onderwerpen.

Toen ik Christopher White meedeelde, dat hij in zijn boek "The Dutch Pictures in the Collection of Her Majesty the Queen" (Londen, 1982) de Hollandse schilderijen, die in het bezit van Charles I geweest zijn, zo uitvoerig had besproken, dat er voor mij aan dit onderwerp weinig eer meer te behalen viel, raadde hij mij aan om Charles' zuster, Elizabeth, die veertig jaar in de Nederlanden heeft gewoond, eens aan een kunsthistorisch onderzoek te onderwerpen.

Elizabeth Stuart was getrouwd met Frederik V, Keurvorst van de Palts. Deze vorsten kregen de bijnaam van "winterkoning en -koningin", doordat zij slechts een winter lang (1619-1620) kans zagen het koninkrijk Bohemen te regeren. Daarna vluchtten zij naar de Republiek der Nederlanden, waar zij het grootste deel van de rest van hun leven doorbrachten.

Hoewel de vorsten een belangrijke rol in de wereldpolitiek van de 17e eeuw gespeeld hebben, zijn de winterkoning en zijn echtgenote voor de meeste kunsthistorici vage figuren. De best geïnformeerden weten meestal alleen te vermelden, dat het paar tijdens hun ballingschap in de Nederlanden een schilderijenverzameling had, hun dochter, Louise Hollandine, een leerlinge van Honthorst was en dat Elizabeth een Duitse hofdame naar de Republiek mee genomen heeft, die Frederik Hendrik, Prins van Oranje, trouwde.

De onbekendheid met de koning en koningin van Bohemen onder de kunsthistorici is te begrijpen. Tot nu toe ben ik nog geen enkel werk tegen gekomen, dat zoveel als een schets geeft van de rol, die Frederik en Elizabeth in de geschiedenis van de schilderkunst gespeeld hebben.

De gedachte dat de afwezigheid van een dergelijke kunsthistorische studie een teken aan de wand zou kunnen zijn, dat deze rol van generlei belang geweest is, heeft voor de aanvang mijn scriptie zeker door mijn hoofd gespeeld. Wederom was "eating" de enige "proof of the pudding".

Ik ben mijn onderzoek begonnen met alle schilderijen, die met Frederik en Elizabeth in verband gebracht kunnen worden, bij elkaar te brengen. Ik heb dit gedaan aan de hand van geschreven bronnen - inventarissen, correspondentie, veilingcatalogussen en andere beschrijvingen van schilderijen - en aan de hand van die nog bestaande schilderijen, wier voorstellingen betrekking hebben op de koning en koningin van Bohemen.

Het resultaat van dit onderzoek is beschreven in een "Catalogue Raisonné". Deze vormt het voornaamste onderdeel van de scriptie en geeft gedetailleerde informatie over meer dan 60 schilders van allerlei nationaliteiten die met Frederik en

Elizabeth in verband gebracht kunnen worden.

Het zal een ieder duidelijk zijn, dat deze catalogus nimmer volledig is. Zo wees John Murdoch, die aan het Victoria en Albert Museum te Londen verbonden is, mij er kort geleden op, dat Nathaniel Thatch enige miniatuurtjes van leden van het gezin van de winterkoning heeft vervaardigd. De belangrijkste tekortkoming van de catalogus is echter, dat de inventarissen van de inboedels van de paleizen van Frederik Hendrik en Amalia niet voldoende verwerkt zijn. Tijdsgebrek is de voornaamste reden van de onvolledigheid.

De Catalogue Raisonné wordt voorafgegaan door twee hoofdstukken, waarin achtergrond-informatie wordt verschaft.

Het eerste heeft tot doel het gezichtsveld te verhelderen van degenen, voor wie de historische rol, die de winterkoning en -koningin in de eerste helft van de 17e eeuw in Europa gespeeld hebben, tot nu toe erg vaag was.

In het tweede hoofdstuk zijn de culturele activiteiten van Frederik en Elizabeth door de jaren heen geïsoleerd. Het vormt een brug tussen de politieke en biografische feiten, die in de voorafgaande "Historische Achtergrond" besproken worden en de gedetailleerde informatie van de Catalogue Raisonné. De "Culturele Achtergrond" is zowel een inleiding voor als een conclusie van mijn onderzoek. Het dient dus eigenlijk twee keer gelezen te worden.

In de bespreking van het bronnenmateriaal wordt uiteengezet welke informatiebronnen precies geraadpleegd zijn, hoe deze zich ten opzichte van elkaar verhouden en wat voor conclusies we hieruit mogen trekken. Het vormt het bouwplan van de Catalogue Raisonné.

In het tweede deel van de scriptie is het bronnenmateriaal gepubliceerd, dat moeilijk te raadplegen is. Een samenvatting somt alle relevante schilderijen op die hierin vermeld worden en concordeert deze met elkaar. Dit bronnenmateriaal en de verwerking ervan is in een apart deel opgenomen, zodat het gemakkelijk naast de catalogus geraadpleegd kan worden.

Om dezelfde reden zijn ook de afbeeldingen, die betrekking hebben op de schilderijen die in de catalogus besproken worden, apart gebonden.

De schilderijen van Frederik en Elizabeth maakten deel uit van een veel grotere verzameling kunstvoorwerpen. Het verzamelen van schilderijen was bovendien een interesse die zij speciaal in de Nederlanden ontwikkelden. Ik heb met deze scriptie slechts een begin gemaakt met de ontginning van een zeer groot - bijna nog geheel braakliggend - gebied van studie.

Moge velen na mij zich met academische geestdrift storten op de talrijke boeiende aspecten in het rijke culturele leven van Frederik en Elizabeth, Koning en Koningin van Bohemen.